

sceleste; perquam scelerate; longa et inepta cantilena; satis impudenter; egregia stoliditate; peruersissime; ineple; alii alia hariolantur (despre încercările de corectare a unui pasaj¹); *semper infestus; optimus noster* (ironic, despre un manuscris); *bellissime; perquam impudenti mendacio; aliaeque nugae; sane infeliciter; laudabili pietate* (un copist scrisese *ad penitentiam* pentru *adpetentiam*); *impudenter*.

Cîteva detalii privind redactarea aparatului:

P. 10, 20 *processit Eyss. nescio unde*; L. Jan atestă însă lecțiunea în trei manuscrise.

P. 301, 28 *homericum*, lecțiunea lui R pentru *heroicum*, este însoțită de comentariul *non male*; este totuși o glosă evidentă.

P. 41, 1, și 444, 22, nu se indică sursa conjecturii admise în text².

Ediția cuprinde și un al doilea subsol, conținând trimiterile citatelor din text și pasajele paralele; combinarea celor două tipuri de indicații nu e supărătoare, deoarece diferențierea se face cu ajutorul unui *cf.* care precede pasajele paralele.

Fără îndoială, *Saturnaliile* lui J. Willis constituie un însemnat progres în stabilirea textului lui Macrobius; o reeditare va deveni în curînd necesară și va oferi editorului posibilitatea înlăturării neclarităților și inconsecvențelor din această primă ediție. E de sperat că publicarea textului va suscita un nou interes în favoarea autorului latin, pentru înțelegerea căruia se resimte lipsa unui solid comentariu menit să-l înlocuiască pe mai mult decît cente narul L. Jan.

I. Fischer

WOLFGANG KULLMANN, *Die Quellen der Ilias (Troischer Sagenkreis)*. Hermes. Einzelschriften. Caietul 14. Wiesbaden, 1960, XIV + 407 p.

G. SCHOEK, *Ilias und Aithiopsis. Kyklische Motive in homerischer Brechung*, Zürich, Atlantis, 1961, 142 p.

Una din cele mai apreciate cărți despre Homer care au fost scrise în prima jumătate a secolului nostru este incontestabil *Von Homers Welt und Werk* de W. Schadewaldt, ed. 1, 1944, ed. a 3-a, 1959, Stuttgart. Schadewaldt se numără printre cei dinți filologi care au susținut ipoteza priorității *Ethiopidei* față de *Iliada* în capitolul *Einblick in die Erfindung der Ilias-Ilias und Memnonis*, lucr. cit., p. 155 și urm. Ca atare, poate fi considerat precursorul unora din tezele expuse în cele două lucrări pe care le luăm în considerare. Aceste studii, înfățișate ca lucrări de doctorat în RFG și Elveția, deși au preocupări și concluzii asemănătoare, sînt diferite ca întindere, metodă de cercetare, prudență în formularea expunerii. Am socotit, așadar, că e un câștig să le prezentăm împreună, și nu separat.

Wolfgang Kullmann și Georg Schoek aparțin acelor filologi din Vest care se intitulează cu plăcere «neanalistiști». Poziția lor este intermediară între aceea a analiștilor de școală veche, care studiau structura *Iliadei* după «straturi» și «adaosuri» și unitarieni, militanți pentru ideea unității de compoziție a *Iliadei* și a existenței lui Homer. Neanalistiștii se declară unitarieni

¹ I-am reproșa autorului parcimonia în citarea coniecturilor, mai ales a celor admise de L. Jan și de Eyssenhärdt.

² Greșeli de tipar: p. 17, 2 *uel* și p. 187, 17, *sed* trebuie tipărite cursiv; p. 236, 17 *permouetur a*, nu *permouentur a*; apare adesea grafia *conjecit*.

(vezi, de pildă, Kullmann, p. 21 sau p. 26¹, și Schoek, p. 12), sub rezerva unui amănunțit examen critic al izvoarelor, temelor și modelelor pe care poetul *Iliadei* (Kullmann îl numește din cînd în cînd *Homer*) le-a folosit pentru imensa operă pe care a redactat-o.

Premisa de la care pornesc neoanalistii constă în recunoașterea unor « izvoare » pentru *Iliada*, mult mai vaste și mai bine încheiate decît se admitea pînă acum douăzeci de ani în urmă. În mare măsură, aceste « izvoare » sînt însăși micile epopei ale ciclului epic. Contingențele între conținutul *Iliadei* și cel al micilor epopei, atîta cît îl putem cunoaște din relatarea lui Procloș și cea a lui Apollodor, din puținele fragmente originale², au provocat încă de multă vreme dezbateri pasionante. În 1912 D. Müller, în 1928 A. Severyns au pus pentru prima oară problema anteriorității epopeilor ciclice față de *Iliada* — renunțînd a mai subscie la afirmația lui Aristarh că micile epopei aparțin unor poeți mai recentî decît Homer (οἱ νεώτεροι). Istoricul acestor dezbateri, inclusiv luările de poziție *pro* și *contra*, a fost expus în amănunțime de Kullmann și, în parte, de Schoek (*op. cit.*, p. 18—59; *op. cit.*, p. 10—11).

Tendința școlii neoanalitice este de a răsturna cu capul în jos tot ceea ce se știa de la Aristarh încoace în materie de poezie epică. *Iliada* și *Odissea*, susțin neoanalistii, prin întinderea și maturitatea lor artistică, se află nu la începutul creației epice grecești, ci reprezintă o culme care nu a mai fost depășită. Nouă este și concepția dramatică a acestor epopei, a căror poeți au știut să evite juxtapunerea cîntecelor epice și să o înlocuiască printr-o acțiune plină de dinamism, asemănătoare unei veritabile *drama* (Kullmann, p. 62; Schoek, p. 18). Maniera în care Kullmann și Schoek susțin această teză este diferită. La Kullmann predomină tonul doct, grav, strict filologic; la Schoek întîlnim izbucniri care uneori stîrnesc zîmbete față de absolutul unor afirmații de felul acestora: « să se termine odată cu ideea unui rezervor de cîntece epice care precede *Iliada* » (*op. cit.*, p. 10) sau « Homer la începutul literaturii scrise a grecilor? Dar așa ceva nu este decît « eine fixe Idee! » (Ibidem) Schoek este incredințat că neoanaliza a găsit « den passenden Schlüssel für so manches Rätsel der Ilias ».

Mai puțin convinși decît G. Schoek că neoanalistii au rezolvat toate dificultățile de interpretare ale *Iliadei*, (pentru *Odissea* părerile neoanalistilor sînt mult mai prudente), să examinăm cîteva din tezele pe care le susțin.

Alături de cartea lui W. Schadewaldt, iată încă cîteva din cărțile-pion ale neoanalizei: 'Ομηρικὴς Ἑρευνῆς, Atena, 1944 (apărută ulterior în traducere engleză, *Homeric Researches*, Lund, 1949), de J. Th. Kakridis; *Die Achilleis als Quelle der Ilias*, Erlenbach-Zürich, 1945, de H. Pestalozzi și *Der Dichter der Ilias*, Erlenbach-Zürich, 1946, de E. Howald, care de altfel este și conducătorul științific al tezei lui G. Schoek. La acest grup a aderat și K. Reinhardt, autorul cărții *Die Ilias und ihr Dichter*, Göttingen, 1961.

Părerile neoanalistilor despre modul în care *Iliada* este tributară ciclului epic se întind pe un registru foarte larg și variat. Cei mai vechi neoanalisti, în frunte cu Schadewaldt, se mărgineau să studieze modul în care Homer a prelucrat în *Iliada* motivele epice din partea a doua a *Etiopidei*, adică tema intervenției lui Memnon, regele etiopienilor, pe cîmpul de luptă din fața Troiei. Ei înclinau să accepte versiunea existenței unei *Memnonis*, epopee de sine

¹ « Die Frage der Voraussetzungen Homers ist nun aber durch eine Reihe von Einzeluntersuchungen in ein helleres Licht gerückt worden, die sich durch den Terminus *Neoanalyse* auf einen Nenner bringen lassen. Die ihnen zugrunde liegende Methode... bemüht sich die Probleme der Komposition und der Kompositionsfugen der Ilias durch den Nachweis von Unmittelbaren Quellen Homers und der Übernahme von Motiven aus ihnen zu lösen, mit dem Nebenziel, dadurch auf indirekten Wege die Einheit der Ilias zu beweisen ».

² W. Kullmann pregătește o nouă ediție a fragmentelor ciclului; o bună parte din aceste fragmente le-a publicat și în *lucr. cit.*, p. 52—57.

stătătoare, a cărei circulație în Grecia, în primele secole ale mileniului I î.e.n., confirmă influențele orientale și africane asupra formării epopeii ionice. Neoaualiștii se izbesc însă de o dificultate imposibil de ocolit: nici un izvor antic literar nu semnalează existența unei *Memnonide*, independentă de *Etiopida*. Reconstrucția acestei presupuse *Memnonis* trebuie să se mulțumească cu datele extrase din *Etiopida*, cu aluzii din literatura clasică (vezi Schoek, p. 7 și urm.) sau cu interpretarea scenelor pictate pe vasele arhaice.

G. Schoek nu depășește prima fază a neoaualiștilor. El leagă pe rînd firele din *Memnonis*, cu o prestigioasă abilitate, cînd de figura lui Patrocle, cînd de cea a lui Ahile, a lui Diomedea sau a lui Hector. Paralele cu *Iliada*, afirmă Schoek, cu siguranța ce-l caracterizează, « sind mit Händen zu greifen » (*op. cit.*, p. 9).

Cartea lui W. Kullmann, mai vastă decît lucrarea lui G. Schoek, adoptă obișnuita teză despre prioritatea unei *Memnonide* față de *Iliada*, dar într-o formă deosebită: după Kullmann, *Iliada* are la bază o trilogie epică alcătuită din *Cyprii*, *Etiopida*, *Iliupersis*. Autorii acestor epopei, (Stasinos și Arctinos?), demonstrează Kullmann, nu cunoșteau conținutul *Iliadei*. Cu admirabilă erudiție și scrupulozitate Kullmann expune pe rînd, în diversele capitole ale cărții, motivele care l-au determinat să adere la cercul neoaualiștilor și să dateze *Iliada* în jurul anului 650 î.e.n., deci posterior trilogiei epice care, după părerea sa, forma prin juxtapunere o unitate.

Pentru a ataca un subiect atît de pretențios, W. Kullmann s-a văzut mai întîi nevoit să expună criteriile după care judecă vechimea legendelor epice (pp. 68—69). În paginile următoare (69—122), analizînd amănunțit soarta fiecărui erou ahean din *Iliada*, atît cei incluși în Catalogul din cîntul II cît și cei absenți din Catalog, Kullmann studiază datele personale ale eroilor anterior și posterior evenimentelor din *Iliada*, anul al IX-lea al războiului troian. *Iliada* conține ea însăși numeroase aluzii la ansamblul războiului troian pe care Kullmann le denumește convențional Antehomerica (AH) și Posthomerica (PH). Valoarea acestui studiu este neprețuită. Dar scopul urmărit de autor nu este acela de a face istoricul fiecărei figuri de erou din *Iliada*, pe bază comparativă. Prin această anchetă Kullmann a căutat să stabilească o distincție între eroii aheeni comuni tradiției epice și *Iliadei* și eroii « inventați » de Homer. Pentru această clasificare K. a adoptat (p. 60) un criteriu folosit deja de Pestalozzi: se presupune că personajele care mor în cursul acțiunii din *Iliada* sînt o invenție homerică; celelalte personaje, cele care supraviețuiesc, sînt considerate ca aparținînd fondului comun al poeziei epice. Dacă admitem, așa cum susține Kullmann, că autorul *Iliadei* a cunoscut trilogia *Cypriile*, *Etiopida*, *Iliupersis*, a cărei materie epică încadrează subiectul *Iliadei* — era necesar ca personajele din *Etiopida* să supraviețuiască luptelor din *Iliada*. După statistica întreprinsă de Kullmann (p. 65 și urm.), din 46 sefi aheeni, în *Iliada* mor numai 10. Toți ceilalți pot fi regăsiți în PH. Totuși, din cei 10 eroi care mor în luptele descrise în *Iliada*, numai 5 corespund în mod ideal principiului adoptat de Kullmann: Arcesilau, Prothoenor, Clonios, Dioreas și Medon. Alți 4, și anume Ascalaphos, Shedios, Amphimahos și Elephenor — au un rol neînsemnat în PH. La p. 123, *op. cit.*, Kullmann se vede silit să ajungă la un compromis: acești eroi, « deși mor » în cursul acțiunii din *Iliada*, aparțineau « probabil » tradiției prehomerică, dar, deoarece erau figuri șterse, fără deosebită însemnătate, dispariția lor în epopeea homerică nu împietăază cu nimic regula respectată de Homer. Rămîne în discuție figura majoră a lui Patrocle, fiul lui Menoitios, care apare printre eroii din AH (p. 125, *op. cit.*). W. Schadewaldt relevase încă cu mulți ani în urmă paralelismul izbitor între perechea Ahile-Patrocle din *Iliada* și perechea Ahile-Antilohos din *Etiopida*, asemănare observată încă din antichitate. Personajul Memnon din *Etiopida*, rege african venit de la mari depărtări pentru a-l ajuta pe Priam după moartea lui Hector, corespunde, în parte, cu cel puțin trei personaje homerice: Sarpedon, Hector, Ahile însuși. După grupul neoaualiștilor, care consideră *Patroclia* drept piatra unghi-

lară a *Iliadei*, figura lui Antilochos este anterioară celei a lui Patrocle. În cazul lui Patrocle, cel de-al cincelea erou care nu supraviețuiește evenimentelor povestite de Homer, și care nu se integrează în schema Pestalozzi-Kullmann, trebuie să ne închipuim — susține autorul — că Homer a înlocuit « în chip conștient » pe Antilochos cu Patrocle, pentru a obține o variație față de cunoscuta *Memnonidă*. Oricâtă bunăvoință am arăta principiului de clasificare adoptat de Kullmann, slăbiciunea sa apare în mod evident.

La un examen similar este supus și catalogul troienilor (p. 137—157). Din grupul troienilor, într-o situație similară cu cea a lui Patrocle se află și Hector (vezi mai departe și p. 183 și urm.). Pentru Kullmann, unitarian convins, Catoagele inserate în cîntul al II-lea al *Iliadei* au fost prelucrate de Homer însuși. Este foarte important de reținut că autorul renunță la teza obișnuită a interpolării Catoagelor în corpul *Iliadei* și că, dimpotrivă, el le socoate anterioare compunerii *Iliadei*. Prosopografia troienilor din *Iliada* este însă considerată, în ansamblul ei, drept o invenție a lui Homer (pp. 169—188).

Începînd cu p. 227 a lucrării sale, Kullmann procedează la o largă confruntare a epopeilor ciclice cu *Iliada*. Centrul de greutate al acestui studiu comparativ îl formează *Cyprile*, epopee de care neanaliza s-a ocupat mai puțin în raport cu *Etiopida*. Este peste puțină să înșirăm prețioasele observații acumulate de Kullmann în ansamblul lor, dar ne vom opri totuși la două din ele, asupra cărora autorul insistă mai pe larg. În fondul de legendă grec de la sfîrșitul mileniului al II-lea î.e.n. a rămas amintirea luptelor pe care aheii le-au purtat în Asia Mică în perioada de la sfîrșitul mileniului al II-lea î.e.n. Din această vreme, după toată probabilitatea, s-a păstrat și amintirea unei expediții în interiorul Mysiei, în ținutul Teuthraniei¹. Această expediție, înfățișată în *Cyprii* drept o primă încercare aheană de atac asupra Troiei — a fost legată în tradiția eoliană de figura lui Ahile. În *Iliada* se găsesc câteva aluzii la expediția teuthranică (12 la număr, după Kullmann). Aristarh însă (sholiile la *Iliada*, I, 59) a specificat că povestea expediției în Teuthrania, așa cum a fost relatată de poetul *Cyprilor* este o invenție a rapsozilor mai noi (οἱ νεώτεροι). Răsturnînd afirmația lui Aristarh, Kullmann este de părere că Homer a cunoscut îndeaproape versiunea expediției teuthranice aparținînd lui Aretinos, autorul *Cyprilor*. Aluziile din *Iliada* la prima încercare a grecilor de a debarca în Asia Mică sînt pentru Kullmann concludente. Locurile din *Iliada* pe care se sprijină teza lui Kullmann conțin însă referințe atît de vagi la luptele anterioare ale aheilor în Asia și la călătoria de întoarcere a lui Ahile încît e greu să fii de acord cu afirmația că « expediția teuthranică nu poate fi concepută în afara cadrului Cyprilor » (p. 202). Erudiția desfășurată de autor în această privință este admirabilă. Nu există însă nici un impediment să fii de acord cu o teză exact contrară: că aluziile din *Iliada* aparțin unui foarte vechi fond legendar despre încercările aheene de a ocupa teritorii în Asia Mică. Iată și a doua observație pe care Kullmann își bazează demonstrația: tema « voinței lui Zeus », afirmă el, apare mult mai logic desfășurată în *Cyprii* decît în *Iliada* (p. 210 și urm.). Inadvertența « voinței » lui Zeus cu subiectul *Iliadei*, cu structura acestei epopei este evidentă. « Voința » lui Zeus, în prologul *Cyprilor*, ca și în *Etiopida* de altfel, se integrează în mod firesc unui șir de motive care au dus la asediul Troiei. Cum se poate ca Zeus, în prologul *Iliadei*, să aibă un plan dinainte stabilit pentru umilirea aheilor, în vreme ce Ahile nu fusese încă insultat de Agamemnon? Anterioritatea motivului « voința lui Zeus » este deci evidentă. La acest argument al lui Kullmann s-ar putea totuși replica că el infirmă tocmai teza fundamentală a neanalizei despre unitatea de compoziție a *Iliadei*. Dacă Homer este unicul autor al *Iliadei*, nu vedem ce-l oprește să menționeze în prolog tematica epopeii. « Voința » unei divinități, în special a lui Zeus, era un procedeu obișnuit în recitarea rapsodică. Rămîne de discutat dacă acest procedeu este în totul potrivit

¹ Herodot, II, 10; Strabo, 571.

cu structura *Iliadei* sau nu. Dacă îl regăsim și în alte epopei decât *Iliada*, mai bine asimilat materiei epice decât în *Iliada*, este oare acesta un semn de anterioritate? Argumentul « voinței lui Zeus », după impresia noastră, rămâne extrem de fragil, cu toate eforturile depuse de Kullmann ca să dovedească contrariul. Poate e mai cuminte să ne raliem părerii expuse de autor însuși în acest paragraf (p. 271): « dacă nu sîntem de acord că *Iliada* este dependentă de *Cyprii*, rămîne o singură posibilitate, și anume că ambele epopei au la bază unul și același izvor ».

După *Cyprii* urmează analiza amănunțită a contingentelor între *Etiopida* și *Iliada* (p. 303 și urm.). Față de vechile argumente ale neoanaliticilor Kullmann adaugă cîteva date noi despre genealogia lui Thersites și personajul lui Antilohos. Paginile 337—358 cuprind analiza fragmentelor rămase din *Iliupersis*, ultima din micile epopei considerate de Kullmann ca anterioare *Iliadei*, epopei în care personajul Hector este absent. Cartea se încheie cu două capitole intitulate « Rezultatele cercetării în lumina teoriilor homerice formulate pînă acum » și « Istoricitatea *Iliadei* ».

Lucrarea lui W. Kullmann reprezintă rodul unei munci uriașe, a unei erudiții rar întîlnite. Confruntările pe care le-a făcut între epopeile ciclice și *Iliada* sînt exhaustive. Dar, cu toată întinderea ei, cartea cuprinde puține părți originale. Rolul ei este acela de a împinge pînă la ultimele limite argumentele deja formulate de partizanii neoanalizei, de a impune definitiv părerile predecesorilor. Lectura acestei cărți, de proporții monumentale, lasă impresia unei pledoarii foarte bine construite. Au cîștigat oare neoanalistii procesul? Dacă ținem seama de rezervele făcute de eminente oameni de știință asupra tezelor neoanalizei, printre care cităm pe Albin Lesky, Pierre Chantraine, Denis Page etc., ne dăm seama că alături de unanimele bune aprecieri pozitive a lucrului filologic întreprins de neoanalisti, filologii nu au fost încă definitiv cîștigați de partea unei teorii care se sprijină în exclusivitate pe ipoteze. Cea mai de seamă obiecție opusă neoanalizei constă în întrebarea dacă există într-adevăr o posibilitate să se explice obscuritățile și contradicțiile unei *Iliade* compuse în plin secol al VII-lea, la capătul unei îndelungi experiențe rapsodice, după ce autorul ei a avut ca model opere mai izbutite din punct de vedere al compoziției.

Despre lucrarea lui Georg Schoek, mai palidă decât cea a lui W. Kullmann, avem puține lucruri de spus. Față de Kullmann, la Schoek izbește neplăcut siguranța afirmațiilor colorate uneori chiar cu nuanțe de agresivitate la adresa « retrograzilor » care nu aderă la părerile neoanaliticilor.

Mărginindu-se la comparația între *Iliada* și *Memnonis* (recte *Etiopida*) lucrarea de doctorat a lui Schoek, condusă de E. Howald, echivalează cu o adăncire extensivă a tezelor lui Schade-waldt, Pestalozzi și Kakridis. Pentru Schoek aceste teze sînt « un punct arhimedic » care îngăduie să deosebim « ceea ce este homeric » (adică nou) și « ceea ce este preluat » (p. 10, *op. cit.*). Rămasul bun al lui Hector din cîntul al VI-lea al *Iliadei*, de exemplu, sau recuperarea cadavru-lui lui Hector, în cîntul XXIV al *Iliadei*, sînt « homerice ». Ele nu se aflau în *Memnonis*. Dar majoritatea scenelor de luptă din *Iliada*, mai ales monomahiile, inclusiv luptele pentru recuperarea cadavru-lui unui erou sînt preluate dintr-o epopee anterioară. Ideea directoare a lucrării lui Schoek este evoluționistă: Homer a dezvoltat subiectul *Memnonidei* difuzîndu-l în toată epopeea. În locul unei epopei de 2000—3000 de versuri, Homer a trecut la compunerea unei epopei de mari proporții, care atinge 16.000 de versuri. Analiza clasică care atribuie *Iliadei* diferite straturi, greșeste profund. În *Iliada*, susține Schoek, « verbreiten sich die Memnonmotive wie ein Strahlenpilz durch das ganze Werk. Jede neue Fundstelle sprengt ein altes Einzelgedicht und Macht die Einheit wahrscheinlicher » (p. 12). Teza lui Milman Parry, după care epopeea homerică fixează în scris, într-un ansamblu grandios, o tradiție seculară, este complet greșită, ca de altfel și părerile școlii clasice din Anglia despre « oral composition ».

Descoperirea capitală a neoanalistilor, și anume că la baza *Iliadei* se află *Memnonis*, dezleagă « aproape în joacă » (?) toate dificultățile de interpretare ale *Iliadei*. Înțelegem acum în chipul cel mai lesnicios trecerea de la mica epopee la marea epopee, cit și caracterul punctelor de cotitură în epopeea de proporții vaste (« die Hauptstationen », p. 13—14).

Lămuririle de mai sus sînt suficiente pentru a ne da o idee despre premisele lucrării lui G. Schoek. Metoda de lucru folosită de autor este inversă decît cea obișnuită: nu cercetarea textului îl duce pe Schoek la anumite concluzii. Deoarece aceste concluzii au fost deja trase, Schoek forțează materia epică a *Iliadei* să intre în tipare pe care le socotea inatacabile și definitive. Cu metoda în sine nu putem fi de acord. Și W. Kullmann cunoștea tot ceea ce știe și Schoek. Citind lucrarea lui Kullmann nu ai însă nici pe departe sentimentul de notă forțată care însoțește în permanență lectura cărții lui Schoek.

Iată cum și-a alcătuit G. Schoek diferitele capitole ale lucrării: *Memnonis* (recte, *Etiopida*) oferă situații, procedee poetice, personaje strict similare cu cele din *Iliada*, cum ar fi atacul asupra unui car de luptă, ceața care se lasă peste cîmpul de bătălie, lupta pentru un cadavru, ceremoniile funebre, răpirea unui cadavru de către Hypnos și Thanatos etc. Toată munca lui Schoek se reduce în a stabili paralelisme de felul următor: A din *Memnonis* se potrivește cu B din *Iliada* dar se potrivește și cu C, și cu D și cu E din *Iliada*, deci A este prototipul. De pildă, personajul lui Memnon, în *Iliada* îi corespund, în diferite ipostaze, Diomedee, Hector, Sarpedon, Alias, Pyraichmes, șeful paionilor de pe Axios, pomenit de Homer în cîntul al XVI-lea. La p. 55 aflăm că paionii de pe Axios, comandați de Pyraichmes, reprezintă « elementul exotic » al acestui cînt, ca și lycienii lui Sarpedon de altfel, înlocuind pe africanii aduși de Memnon la Troia.

Cu o asemenea metodă de lucru imaginația autorului are rolul viorii prime. G. Schoek consideră cîntul al XVI-lea din *Iliada* una din primele « stenograme » luate de Homer după *Memnonis* (p. 92). Ulterior, această « stenogramă », poetul a folosit-o în toată compoziția *Iliadei*, ca o temă cu variațiuni, adăugînd și unele scene suplimentare. Tema luptei pentru recuperarea cadavruului, esențială în *Memnonis*, o regăsim conform propunerii lui Schoek, în cînturile V, XV și XVII din *Iliada*. Iată una din concluziile cercetării: « durch schöpferische Anverwandlung des kyklischen Materials machte Homer sich diese Motive für seine eigene Zwecke nutzbar, indem er andere Figuren ungefähr dasselbe Geschehen vollziehen liess ».

Școala neoanalitică, care s-a format și s-a impus în ultimele decenii, nu mai poate fi azi ignorată de nimeni. Ea reprezintă un sprijin deosebit de puternic pentru concepțiile unitariene asupra formării *Iliadei*. Urmărind evoluția neoanalizei sîntem însă de părere că a ajuns, prin lucrări ca cele ale lui G. Schoek, într-o fază cînd nu mai are nimic de adăugat. În viziunea lui G. Schoek, Homer este un rapsod care și-a construit epopeea modelînd în fiecare cînt din *Iliada* scene și situații din *Etiopida*. O dependență atît de strînsă a marii epopei de *Etiopida* este, desigur, greu de admis.

A. Piatkowski

A. LESKY, *Griechische Tragödie*, Forschungsbericht, 5. und 6. Fortsetzung in Anzeiger für die Altertumswissenschaft (Innsbruck), XIV, 1961, 1/2, col. 1—26 și XVI, 1963, 3/4, col. 129—156.

În volumele din 1961 și 1963 ale « Indicatorului » Societății umanistice austriece, profesorul Lesky, de la Universitatea din Viena, continuă seria dărilor de seamă consacrate de